

Af Katrine Røhder,
Cand.psych., ph.d.

PH.D.-STAFET

Hvad forsker danske psykologer i? Det skiftes de til at skrive om i denne ph.d.-stafet. Her skriver Katrine Røhder om sin ph.d. med titlen *Caregiving Representations among Mothers with Severe Mental Illness: A Perinatal study*, der blev forsvaret 9. februar 2018 på Københavns Universitet.

Det perinatale omsorgssystem blandt kvinder med alvorlig psykopatologi

At blive mor er for de fleste kvinder forbundet med store udviklings- og identitetsmæssige forandringer. Kvinder, der har oplevet alvorlig psykisk lidelse (APL), mødes samtidig af store bekymringer fra omgivelserne, der forventer, at deres forældreskab bliver særligt vanskeligt og indebærer en risikofaktor for barnets udvikling.

Forskning i mødre med depression har vist, at både aktuel og tidligere depression har negativ indflydelse på moderskabet og påvirker samspilskvaliteten med spædbarnet. Men viden om samspillet med spædbarnet blandt mødre med mere alvorlig psykopatologi, såsom skizofreni og bipolar lidelse, er sparsom.

Nogle studier har fundet, at mors samspilsadfærd er mere forringet hos mødre med psykose end hos mødre med depression, mens andre studier ikke har kunnet påvise en sådan effekt. Det er blevet foreslået, at det særligt er tilstedeværelsen af aktuelle psykiatriske symptomer, der har en negativ indflydelse på forældreskabet, og at mødre med APL er i stand til at fungere som forældre under eksempelvis remissions-episoder.

Teoretisk er ph.d.-projektet baseret på tilknytningsteori og viden om, hvordan omsorgssystemet modnes i løbet af den perinatale periode, dvs. periode fra graviditet til den tidlige periode efter fødslen. To amerikanske forskere Carol George og Judith Solomon har videreudviklet John Bowlbys teori om omsorgssystemet og dets relation til tilknytningssystemet. Ifølge dem er det en fundamental udviklingsopgave for alle forældre på et indre, repræsentationelt niveau at forandre deres tidligere omsorgserfaringer fra at være den, der *søger beskyttelse* (tilknytningssystemets funktion) til at være den, der *tilbyder omsorg og beskyttelse* for deres barn (omsorgssystemets funktion) for at kunne fungere som den 'stærke og klogere' part i tilknytning-omsorgsrelationen. De har påvist, at disse omsorgsrepræsentationer er knyttet til moderens samspilsadfærd samt barnets tilknytningssrelation til sin mor (George & Solomon, 2008).

Omsorgsrepræsentationer

Tidligere forskning har vist, at kvinder allerede i løbet af graviditeten udvikler repræsentationer af deres ufødte barn og deres forhold til barnet efter fødslen. Sådanne repræsentationer har vist sig at være negativt påvirket af mødres depression, hvilket indikerer, at psykopatologi påvirker den prænatale moderlige udvikling. Formålet med ph.d.-afhandlingen var derfor at undersøge prænatale omsorgsrepræsentationer og moderens postnatale adfærd blandt kvinder med APL. En central hypotese i afhandlingen var, at psykopatologi påvirker moderens evne til at organisere sine repræsentationer af sig selv som

en beskyttende omsorgsperson, *men* at mødre, som på trods af en historie med APL, som er i stand til at foretage en moden transformation af deres tidligere omsorgserfaringer, er i stand til at blive 'tilstrækkeligt gode' mødre.

Jeg valgte at forske i netop dette område, fordi jeg oplevede, at den viden, vi har om graviditeten og det tidlige moderskabs udviklings- og forandringspotentiale, ikke er blevet integreret i vores viden om, hvordan kvinder med APL skal mødes i svangre- og barselsomsorgen. For er det sådan, at det at have en skizofreni-diagnose eller tilsvarende alvorlig psykisk lidelse *i sig selv* gør en kvinde til en dårligere mor? Eller er graviditeten en mulighed for udvikling og forandring for kvinder med APL på lige fod med øvrige gravide?

The WARM study

Ph.d.-projektet foregik i løbet af 2014 - 2018 på Institut for Psykologi, Københavns Universitet, som en del af et internationalt forskningsprojekt: *Wellbeing And Resilience: Mechanisms of transmission of health and risk in parents with complex mental health problems and their offspring* (The WARM Study) (Harder et al., 2015). Gravide kvinder blev rekrutteret i et samarbejde med jordemødre i Region Sjælland, Syddanmark og Hovedstaden, samt i Glasgow, Skotland. Sammen med 10 andre forskningsmedarbejdere deltog jeg i dataindsamlingen og fulgte kvinder fra graviditeten til deres barn blev 16 uger gammelt, mens andre fulgte familierne til børnene blev 1 år. Jeg er undervejs blevet vejledt af Professor MSO Susanne Harder, KU, og Professor Carol George, Mills College, Californien.

En central del af projektet har været at undersøge og anvende et nyudviklet instrument baseret på tilknytningsteori om omsorgssystemet - *the Caregiving Experiences Questionnaire* (CEQ) - samt den prænatale udgave - *the Prenatal Caregiving Experiences Questionnaire* (PCEQ) - til at vurdere kvindens omsorgsrepræsentationer. Tidligere forskning har typisk undersøgt moderlige repræsentationer ved hjælp af interviews, såsom *the Working Model of the Child* og *the Parent Development Interview*, der er omfattende at administrere og kode og derfor har begrænsede kliniske og forskningsmæssige anvendelsesmuligheder.

Dansk anvendelighed

CEQ/PCEQ opgøres i fem dimensioner, teoretisk forbundet med barnets tilknytning: *Glæde, afstandstagen, separationsangst, hjælpeløshed og rolleombytning*, de sidste to dimensioner er forbundet med udvikling af disorganiseret tilknytning hos børn. CEQ/PCEQ blev

valgt, fordi de er enkle og tidsbesparende at administrere og kan fungere som screeningsinstrumenter til at vurdere og opfange risikofyldte omsorgsrepræsentationer. Særligt klinisk er der behov for sådanne instrumenter.

Vi undersøgte først CEQ blandt almindelige danske mødre gennem en spørgeskemaundersøgelse for at vurdere dets anvendelighed blandt danske forældre. Vi fandt, at en fire-faktor-model af omsorgsrepræsentationer passede bedre til et dansk sample end den oprindelige fem-faktor model. De fire dimensioner – glæde, separationsangst, hjælpeløshed og rolleombytning – var teoretisk konsistent forbundet med oplevelser af forældrestress og moderens beskrivelser af problemer hos barnet. Vi fandt ikke evidens for den femte faktor 'afstandstagen', muligvis fordi mødrenes besvarelser var påvirket af sociale normer omkring 'det gode forældreskab' (Røhder et al., 2018).

I de næste to studier undersøgte vi prænatale omsorgsrepræsentationer hos kvinder med APL ved hjælp af et sub-sample af WARM-studiet.

Samspilsadfærd og barndomserfaringer

I det første studie undersøgte vi i et længdesnitsdesign-sammenhænge mellem psykopatologi, prænatale omsorgsrepræsentationer og kvaliteten af moderens samspilsadfærd med hendes spædbarn 16 uger efter fødslen. Depressionshistorik var forbundet med mere invaderende samspilsadfærd fra moderens side, mens tidligere APL bredt var forbundet med prænatale repræsentationer af 'separationsangst'. Kvinder med psykose-historier var mest tilbøjelige til at rapportere *høj-risiko* niveauer af dysregulerede repræsentationer af 'hjælpeløshed' og 'rolleombytning' sammenholdt med øvrige kvinder i studiet. Endvidere var dysregulerede omsorgsrepræsentationer og specielt 'rolleombytning' prædiktive for mere invaderende og mindre sensitiv samspilsadfærd hos moderen.

I det andet studie med deltagere fra WARM-studiet undersøgte vi prædiktorer for prænatale omsorgsrepræsentationer i et tværsnitsdesign. Vi fandt, at overgreb i kvindens egen barndom samt at have haft en forælder i fængsel – i tillæg til aktuelle psykiatriske symptomer – kunne prædikere forhøjede omsorgsrepræsentationer af 'separationsangst' og 'hjælpeløshed'. Prænatale 'rolleombytnings'-repræsentationer var forbundet med selv at have haft en forælder med psykisk lidelse. Aktuelle psykiatriske symptomer var forbundet med mindre repræsentationel 'glæde' i graviditeten. Disse resultater indikerer, at aktuelle psykiatriske symptomer har en negativ indflydelse på moderens evne til at organisere sine omsorgsrepræsentationer omkring 'beskyttelse af spædbarnet'.

Tidligere barndomserfaringer relateret til modtagelse af omsorg og beskyttelse har en udviklingsspecifik indflydelse på prænatale omsorgsrepræsentationer.

Resultaterne

Opsummerende kan det siges, at både tidligere erfaringer inden for tilknytning/omsorg og psykopatologi påvirker moderens prænatale omsorgssystem. I ph.d.-afhandlingen konkluderes det, at mødre på trods af en APL-historik kan blive i stand til at foretage en moden transformation af deres omsorgssystem og dermed blive 'tilstrækkeligt gode' mødre, mens kvinder, der aktuelt er belastede af psykiatriske symptomer samt har utilstrækkelige omsorgserfaringer med i bagagen, er i større risiko for at få vanskeligheder med at blive mødre.

Vores studie er selvfølgelig ikke uden begrænsninger, og der er stadig brug for mere forskning i moderskabet blandt kvinder med alvorlige psykiske lidelser. Ikke desto mindre har instrumentet PCEQ/CEQ vist sig som et godt, tidseffektivt screeningsredskab til at vurdere omsorgsrepræsentationer blandt forældre, som potentielt kan bruges af alle psykologer, der arbejder med forældre og deres børn, samt prænatalt særligt af jordemødre som en del af svangreomsorgen. I fremtiden håber vi at få mulighed for at videreudvikle PCEQ, så hele spektret af omsorgsrepræsentationer, som de er forbundet med barnets tilknytningsmønster, kan vurderes ved hjælp af et spørgeskema. ●

Referencer:

- George, C., & Solomon, J. (2008). The Caregiving System. A Behavioral Systems Approach to Parenting. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment*. (2. Edition ed., pp. 833-856). New York: The Guildford Press.
- Harder, S., Davidsen, K. A., MacBeth, A., Lange, T., Minnis, H., Andersen, M. S., . . . Gumley, A. (2015). Wellbeing and resilience: mechanisms of transmission of health and risk in parents with complex mental health problems and their offspring--The WARM Study. *BMC Psychiatry*, *15*(1), 310. doi:10.1186/s12888-015-0692-6
- Røhder, K., George, C., Brennan, J., Nayberg, E., Trier, C. H., & Harder, S. (2018). The Cross-Cultural Validity of the Caregiving Experiences Questionnaire (CEQ) among Danish Mothers with Preschool Children. *The European Journal of Developmental Psychology: Developmental section*.